

KRATKI OSVRT NA HRVATSKU MARIJANSKU LIRIKU

Jakov Bubalo

Mariji su — Bogorodici — u svjetskoj lirici posvećene tople i nadahnute stranice. Ni hrvatska književnost nije u tome iznimka. Hrvatska je poezija od svojega početka, prije više od pola tisućljeća, do naših dana mnoge svoje stihove posvetila Gospi.

Nije slučajno naša najstarija poznata narodna pjesma *U se vrime godišća* (14. st.) sročena tako da svaki četverostih završava zazivom »Svetom Divom Marijom« ili »Od Divice Marije«.

U 15. st., kad se rađa hrvatska umjetnička lirika, nastaju i prve poznate umjetničke pjesme u čast Bl. Djevice. Spjevao ih je splitski »začinjavac« Marko Marulić, kojemu pripada časni naziv *otac hrvatske književnosti*. U pjesmi *Divici Mariji* pjesnik izražava svoj vjernički pjesnički osjećaj i marijansku pobožnost svojega doba:

»Zdravo si, Marije, zdrav žilju pribili,
ki u prsih krije tvoj sinak primili;(. . .)
Uzdahu mojemu priklon' uši tvoje,
u grihu svojemu gdi cvilim, Gospoje;
neka srce moje vazda želi k tebi,
gdi no sveti stoje da najdem stan sebi.«

Zanimljivo je također kako Marulić pjeva i moli zazivajući »milu Gospu« u pomoć svojoj domovini. Poznata je njegova *Molitva suprotiva Turkom*:

»Niki su prognani iz baščine svoje,
a niki pognani u sužanjstvo stoje.
Taj plače dičicu, taj muža, taj žene,
plače brat sestricu, a sestra bratca nje.
Jur dopre do Tebe vapaj i suza njih,
ne daj da povede neviran Turak svih.(. . .)
I ti, mila Gospo, moli Sinka za nas,
koga si rodila, ne zgubiv divstva glas;
Ti nas, Gospe, brani, pridav Sinku tvomu,
u vas smo ufani a ne u inomu . . .«

Naša je prošlost sa svojim tegobama počesto nadahnjivala sumorni i molitveni sadržaj hrvatskoj marijanskoj pjesmi. Pa ipak naša marijanska poezija nije satkana samo od vapaja. Štoviše, čitav niz hrvatskih pjesnika iznad svega slavi Marijine kreposti, veliča njezine zasluge i uzdiže njezinu duhovnu ljepotu. Među takvima je i stari dubrovački pjesnik Nikola Nalješković, jedan od najplodnijih stihotvoraca iz doba hrvatske renesanse. U njegovoj pjesmi *O Majko Djevice* susrećemo i ove zanosne stihove:

»O Majko Djevice, o kćeri od Sina,
o slavna Kraljice, od nebes' jedina,

od svake milosti studenac ti jesi,
svakom te kreposti višnji Bog uresi;
ti rodi onoga koji te satvori,
čovjeka i Boga ki nam raj otvori.«

Sličan zanos prema Mariji očituje i drugi Dubrovčanin, Mavro Vetranović, u svojoj *Pjesanci šturku* ili *Djevici šestoj*.

Budući da je domovina Hrvata kroz duga stoljeća gažena tuđinskom čizmom, razumljivo je da su i brojni hrvatski pjesnici bivali žrtve tuđinskih okova i tamnica. Tako je Antun Kuhačević, pjesnik prosvjeteljskog doba rodom iz Senja, punih dvadeset pet godina proveo kao sužanj u austrijskim zatvorima. I on se u tim teškim časovima u svojoj pjesmi obraćao Mariji:

»Zdravo budi o Marija!
Svih grišnikov likarija! (. . .)
Moli za nas Sinka svoga
Iz pržuna nas ovoga
U kom s mesom trunu kosti,
Dobrostvo da oprosti.
Ah usliši slobod' vrati,
Milo oko k nam obrati.
Za da vide svi kolici
Tvoja Majka da si dicit.
Dok živ budem sustat ne ću
Hvalu t' zdavat sve to veću.«

S Preporodom se i hrvatska umjetnička lirika uzdigla na višu razinu te pošla novim putovima. Ali put k Mariji nije time bio zatrt, nego se razgorio plamenom novog pjesničkog žara i poleta. Među prvim Marijinim pjesnicima novog doba ističe se Hvaranin Marin Sabić, po sudu Antuna Barca najveći pjesnik hrvatske mistične lirike. Njegove marijanske pjesme *Pieta* i *Stella matutina* upravo kipte od tog mističnog zanosa, što potvrđuju i ovi stihovi:

»A Ti — Ti s neba ispred zvijezda sviju
ko blagoslovni zatreperi znamen,
iz sjene smrti što sve živo prati — u Eden novi.
I budi ptice sa krošnjatih grana,
i budi duše da se s njima prenu,
ko pjesmu novu da u osvit nove — mladosti poju. (. . .)
Mi sunca željni nakon tame mrke
i svijetle jave nakon sanja pustih —
treperne tvoje dozivljemo zrake — Jutarnja Zvijezdo!«

Kao što Marin Sabić mističnim poniranjem u tamne pretince duše vapi za svjetlom Jutarnje Zvijezde Marije, tako Velimir Deželić lepršavim poklicima dozivlje Nebesku Zaštitnicu u ovu našu hrvatsku svakidašnjicu. Taj polet pjesnikova srca osobito je naglašen u pjesmi *Majka Božja Trsatska*:

»Golubice mira lijetat k nama stale,
I ruže nam rajske svima mirisale.

A sada je pusto vrh trsatske gore,
 A sada je burno to hrvatsko more. (...)
 O Majčice sveta mole te Hrvati,
 U hrvatske strane opet nam se vrati! (...)
 Daj da puhne vjetar od sinjega mora,
 Iza crne noći da nam svane zora,
 Da nam pjesma plane sa jadranskih žala:
 Tebi naša srca, Tebi naša hvala!«

Gospa od Kamenitih vrata, intimni kutak starog i novog Zagreba, od davnina predstavlja znamen nade i utjehe. Tu se u toplom Majčinu okrilju svatko čuti kao u zavičajnom domu. Niz kamenu strminu tog drevnog svetišta desetljećima teku potoci suza, a gore u visine zaufano se dižu ruke, nošene snagom vjere i ljubavi prema Onoj koja je oduvijek bila utjeha žalosnih. Iz takvog ozračja rodila se iznimno topla i pobožna Domjanićeva pjesma *Pri Kamenitih vratu*:

»Z oltara v črnu noć
 Do luči luč trepeće,
 Molitvah vrućih žar
 Gori iz vsake sveće. (...)
 Tam drage oči su,
 Kaj mrak nigdar ne zmuti,
 Tam dobro srce je,
 Kaj vsaku žalost čuti...«

Draga simbolična imena i imena od milja daju se samo najdražim osobama, a Marija je sva ukrašena takvim imenima. Zvijezda mora jedno je od najljepših njezinih imena, i ono je posebno blisko žiteljima našeg juga. Jer Gospa je od pamtivijeka bila najsigurniji putokaz kršćanskih mornara i najpouzdanija luka brodolomaca. Vladimir Nazor, pjesnik što je rastao s morem, svojom zanosnom lirom dočarava Mariju kao Zvijezdu mora u poznatoj pjesmi *Maris stella*:

»Dokonča borba... Sklopi se vir.
 Olujno nebo se vedri.
 Na moru pokoj i mir. (...)
 Valovi tamne, zv'jezde bliješte,
 Mrak pada na bila gorska;
 Svjetlosti blage s nebeske ceste
 Valovljem pramena baca
 Zvijezda blistava morska.«

Tin Ujević, najveći boem među hrvatskim pjesnicima i najveći pjesnik među brojnim hrvatskim boemima, lutao je ovom zemljom bez mira i spokoja. Nosio je u sebi veliku ljubav prema čovjeku, no bio je daleko od praktične kršćanske vjere. Ipak ni njegovo pjesničko srce nije moglo ostati ravnodušno pred Marijinim likom. Čak se znalo raznježiti do djetinjskog tepanja, što poglavito svjedoče stihovi u njegovoj *Molitvi Bogomajci*:

»Blažena Gospo moje sijede majke,
 Marijo zvijezdo bijelih naraštaja! (...)
 Svete ti oči kazuju: nevina,

a bijele ruke dršću rajskom strasti.
U tvome vrtu znadoše se srasti
i oganj ruže i nevinost krina ...»

Među hrvatskim pjesnicima koji su u cvijetu mladosti pokošeni neizlječivom bolešću posebno je teške patnje proživljavao Bjelovarčanin Đuro Sudeta. No iako je bio svjestan da su sva njegova svjetla već odavno pogašena, on ni u sutonu svoga života ne gubi pouzdanje u Marijino majčinsko okrilje nego ga još produbljuje:

»Umoran, nijem i satrven ko ratnik s krvava boja
vraćam se natrag k Tebi: pred vrata samotnog grada,
Marijo, Majko moja!«

I iz svećeničko-redovničkih krugova potekli su brojni lirski izljevi u čast Marijina majčinstva i blaženstva. Tu je prije svega Izidor Poljak, te u novije doba s. Marija od Presvetog Srca i Ivan Marijan Čagalj, koji u izvanredno jezgrovitoj pjesmi-molitvi traži od Marije svjetlo u tminama suvremenih nedoumica: »Marijo, Zvijezdo mora, — Je li skoro zora?« Unatoč sve većem pomanjkanju duhovno-religioznih ideala, ideal Majke Marije kao da ne isčezava ni iz srca ni s pera hrvatskih lirskih umjetnika. U najnovije vrijeme Marija je našla mjesto i u domaćoj popularnoj melodiji. Snažni i nadahnuti stihovi Arsena Dedića u pjesmi *Majka Marija* možda najpotpunije dočaravaju lik Božje i ljudske Majke, čija veličina izrasta iz opće žarke ljubavi:

»Nju nađe mač što mene traži
U led i oganj za nas je išla
Po sto je srca dala svakom
kad nju je sreća zaobišla.
Takva je bila sudbina njena
Marija Majka, Marija žena.«

Ovo su, dakako, samo pabirci iz hrvatske marijanske lirike, ali i oni dovoljno jasno svjedoče da je Marija duboko urezana u hrvatska srca i da su Hrvati oduvijek u njoj gledali Zvijezdu vodilju i putokaz prema novoj nadi i budućnosti.